

לצמוח מתוך הניגודיות להיבנות מתוך הסתירות בחיינו

מתורתו של מי השילוח

מאת: הראל גולדברג

תוכן העניינים

7	מבוא - בעל מי השילוח, תורתו וייחודה.....
13	חומש בראשית.....
13	האחדות אינה אחדות.....
18	הנגד היה לעזר.....
21	חויית ה'אחר' לעומת ה'אחד'.....
25	חורבן לעומת קיימות.....
28	יסודות ההתפתחות האישית - התקדמות ויכולת קבלה.....
31	אהבה ויראה.....
34	קפדנותם של אבות.....
36	בין ישראל לעמים.....
39	סוכה - מרחב שיוצר מודעות.....
42	שליטה עצמית.....
44	צמיחה לעומת סטטיות.....
47	גאות ושפל בחיי יוסף.....
49	שירת הברבור של יעקב אבינו.....
51	יעקב אבינו - בסוד היחיד והיחד.....
53	חומש שמות.....
53	חויית חיסרון כתנאי לשפע.....
56	חסד ואמת נפגשו.....
60	בין קביעות להתחדשות.....
63	קורבן הפסח ופרה אדומה - הפכים משלימים.....
68	ניכור לחויית החירות.....
71	פה של תורה.....
72	תפקיד המנוחה וההשתהות.....
75	חויית הגרות כתנאי למתן תורה.....
79	'פסל לך' לעומת 'לא תעשה לך פסל'.....
84	התפשטות לעומת הצבת גבולות.....
87	בין פנים וחוץ.....
90	זה לעומת זה עשה האלוהים.....
93	יְצַא אֶהְרֶן אֶת שְׁמוֹתָם - מדוע דווקא אהרן?.....
95	הציץ והמכנסים כביטוי לכוחות מנוגדים בכהן הגדול.....
98	מחצית השקל - יישוב הניגודיות.....
101	חומש ויקרא.....
101	המלח כביטוי ליראה המציבה גבולות ומונעת התפשטות.....

104	העולה והחטאת - כוחו של תיקון
106	וכל אדם לא יהיה באוהל מועד
109	שתי משמעויותיה הסותרות של הקדושה
110	'פתח' ו'קמץ' - פתיחה והתרחבות לעומת קמיצה והסתגרות
113	ואהבת לרעך כמוך אני ה'
115	"פני האדון ה'" - זה רבי שמעון בר יוחאי?
117	חסד שלישי
120	הכהן והעם - הראש והגוף
123	שבוע ימים כביטוי לשלמות
126	זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד - מיקוד ב'ש' ומיקוד ב'אין'
129	ספירת העומר - עיבוד החוויה הרוחנית
131	ראש השנה - הופעת החסד האלוהי
134	איזון האדם במרחבי חייו - עולם, שנה, נפש

139 ..... חומש במדבר

139	אידיאה לעומת מעשה
143	מודעות עצמית בעיצומו של המפקד הלאומי
148	איש על דגלו
150	נשיאת פנים והבעת אמון באדם
153	נסיעה וחניה
157	ואני תפילה
159	מדוע מזכירים את קורח לפני תקיעת שופר?
161	משמעות מקום קבורתם של משה ואהרן
163	הנדר כפלטפורמה לעיצוב נורמות הנכונות לשעתן
165	נדר - לכתחילה או בדיעבד?
168	מוצא חייו של האדם והמסע שעליו לעבור
170	מחרדה לעוצמה - מגלות לגאולה
172	יישום ערכי נצח בחיי שעה

175 ..... חומש דברים

175	40 שנה - המרחק שבין השכל והלב
178	חיוניות ונמרצות כאבן בוחן עבור האדם
180	נתיב אישי בעבודת ה'
182	שימור מתח רוחני בחיי המעשה
184	צמיחה אישית
186	'בית' לעומת 'דרך'
188	המפגש שבין הטבע והקודש
190	משמעות מצוות הקהל

חומש בראשית

האחדות אינה אחידות

וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם.

(בראשית כ, א)

אמר הרב הקדוש מפרשיסחא זצלה"ה, לא מצינו בכל תנ"ך להקרא לבריאת הארץ צבא, אך משבא עם ישראל לעולם נעשה לארץ ג"כ שם צבא. ביאר דבריו דענין צבא הוא רוב המתאחד תחת אחד המאחד אותם והיינו תחת המלך המושל על כלם ביחד. והנה בשמים יתכן לאמר לשון צבא כי שם ניכר מלכותו ואחדותו על צבא השמים שהוא מולך עליהם והוא מאחד אותם, ע"כ נאמר בכל פעם צבא השמים, אבל בעוה"ז אשר העכומ"ז מכחישים ההשגחה של הקב"ה לא יתכן לומר עליהם לשון צבא רק לשון צאצאיה כמ"ש 'רוקע הארץ וצאצאיה', כי צאצאיה היינו לשון התפשטות. אך כאשר באו ישראל לארץ והכירו אשר הש"י מושל עליהם ופרסמו את שם ה' אף בעוה"ז, אז יקרא גם לארץ בשם צבא.¹

היחיד והיחד הם לרוב ניגודים הסותרים זה את זה: התמקדות ביחיד נובעת מגישה אינדיווידואליסטית, המעמידה את הפרט ושאיפותיו במרכז, ואילו התמקדות ביחד מביאה לטשטוש הייחודיות האישית של כל אחד ורואה אותו כחלק ממכלול שלם המתבטא בקבוצה או באומה. לא בכדי שימת הדגש על ה'ביחד' עשויה למחוץ את היחיד על מכלול

1. חלק א, עמ' יג (כל ההפניות לספר מי השילוח מתייחסות למהדורה החדשה שיצאה לאור בידי גולדהבר ושפיגלמן, בני ברק תשפ"א).

אישיותו. יש תרבויות המדגישות את ההתמקדות ביחיד, כמו התרבות המערבית בת זמננו, שלפיה תפקיד המדינה הליברלית הוא לספק לפרט את צרכיו ולהגן עליו, ויש תרבויות שהתמקדו בכלל ובקבוצה, כגון הקומוניזם, וראו את הפרט כחלק מן הקבוצה המחויב לכלל תוך הכפפת רצונותיו וצרכיו לצורכי הכלל.

בתיאור הקמת המשכן בתורה אנו מוצאים נקודה מעניינת. בציווי על השימוש בקרסים, המחברים את היריעות ליחידה אחת המכסה את המשכן, אומרת התורה: "וְעָשִׂיתָ קְרָסִים זָהָב וְחִבְרָתָ אֶת הַיְרִיעוֹת אֲשֶׁה אֶל אַחֲתָהּ בְּקָרְסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד"². על פי הפשט, הקרסים לא רק מחברים את שתי היריעות והופכים אותן ליריעה אחת המכסה את המשכן כמעין שמיים, אלא הופכים את המשכן כולו ליחידה הרמונית אחת הראויה לגילוי שכינה. דבר מעניין הוא שהתורה מצווה להעמיד את הפרוכת בדיוק מתחת לקרסים, תוך שהיא מדגישה שתפקיד הפרוכת הוא **להבדיל** בין הקודש ובין קודש הקודשים: "וַיִּנְתְּתָה אֶת הַפְּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהִבְאֵתָ שָׁמָּה מִבֵּית לְפָרְכָת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְהִבְדִּילָהּ הַפְּרֹכֶת לָכֶם בֵּין קֹדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים"³. התורה משקפת אפוא את הניגודיות שבין הקרסים **המחברים** לבין הפרוכת **המבדילה**. מהו המסר שהתורה מבקשת ללמד אותנו? ייתכן שהתורה מבקשת ללמדנו כי האחדות אינה אחדות וכי את האחדות לא נשיג באמצעות טשטוש ההבחנה בין היחידים. הקרסים המחברים והמאחדים נתונים בדיוק באותו מקום כמו הפרוכת היוצרת הבחנה וגבול. האחדות תושג דווקא אם כל אחד מן היחידים יהיה מודע לייחודיותו ויביא אותה לידי ביטוי - חיבור פסיפס היחידים, על ייחודיותם, יוביל אותנו למציאות שלמה ואחדותית.

בערוב ימיו, כשיעקב מכנס את בניו, הם חושפים בפניו שהמסר המרכזי שלמדו ממנו, שירת חייו, הוא "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד". יעקב חיבר את המציאות לשורשה וגילה את המציאות האחדותית בבריאיה. באותו מעמד, המדגיש את האחדות - "האספו... הקבצו"⁴, מדגיש יעקב את הייחודיות של כל אחד מבניו תוך שהוא מתייחס לכל יחיד באופן ייחודי. על פי פרשנותם של חז"ל, יעקב עשה זאת תוך התבוננות

2. שמות כו, ו.

3. שמות כו, לג.

4. בראשית מט, א-ב.

בסגולותיו המיוחדות של כל אחד מבניו, במאפייני נחלתו הייחודית בארץ ישראל ובמאורעות ההיסטוריים העתידיים לפקוד את זרעו. גם כאן אנו רואים את הכלת שני הקטבים בו זמנית - היחיד והיחד. מחד חיבור וקיבוץ כל הבנים סביב המכנה המשותף שלהם, יעקב אביהם, ומאידך מתן דגש לייחודיות של כל שבט בפני עצמו.

מסע הדגלים במדבר הוא הופעה מיוחדת במינה של כללות האומה תוך ביטוי הייחודיות של כל שבט בפני עצמו. כל שבט התייחד בדגל משלו, שנשא סמל ייחודי על פי ברכת יעקב לבניו והיה בצבע מיוחד על פי צבע האבן של אותו השבט בחושן של הכוהן הגדול. השבטים צועדים במדבר סביב המשכן - מרכז האומה, המבטא את המטרה המשותפת והמכנה המשותף המאחדים את כולם. חז"ל מלמדים אותנו שסדר הליכת השבטים סביב המשכן היה זהה לסדרם של בני יעקב בנשיאת מיטת אביהם. יעקב, אבי האומה, לימד את בניו את סוד היחיד והיחד - סוד שמירת האחדות מבלי לטשטש את הייחודיות האישית.

הביטוי "צבא השמיים" מוכר, אך בפסוק נאמר "וַיִּכְּלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם"⁵ - "צבאם" משמע גם צבא הארץ ולא רק צבא השמיים. מהו 'צבא הארץ'?

צבא הוא הופעה של רוב המתאחד תחת הנהגה אחת - תפיסה אחדותית של הריבוי. הצבא הוא ביטוי לריבוי של פרטים הנתונים תחת הנהגה הייררכית ריכוזית וסמכותית. יש לצבא מפקד, מנהיג, ופרטים הסרים למרותו ומצייתים לו. הזיקה של כל פרט למכלול, לשלם, ברורה ומובנת. צבא מתאפיין אפוא מחד בריבוי פרטים, ומאידך בהרמוניה השוררת ביניהם ובאחדות המטרה שלהם.

הארץ היא הביטוי המובהק של הריבוי. לעיתים נדמה שחוסר הסדר 'חוגג' - המהומה רבה, והכול נאבקים בכול ומביאים לידי ביטוי מגוון של דעות, פרטים ועוד. הבריאה ביסודה היא הופעה של ריבוי.

'צבא הארץ' הוא אפוא ביטוי המכיל ניגוד, סתירה פנימית. מהות הבריאה ומהות הצבא לכאורה סותרות זו את זו. בעוד הקשר של כל יחידה בצבא לכלל המערכת הצבאית ברור ומובן, הארץ מתאפיינת בריבוי פרטים

שאנו מתקשים לראות את הקשר ביניהם ואת העקרון המסדר העומד מאחוריהם.

כאמור, ההקשר הנפוץ יותר של הביטוי "צבא" הוא ביחס לשמיים - "צבא השמיים". בניגוד לארץ, מאפייני השמיים עולים בקנה אחד עם מאפייני הצבא: לכל כוכב יש מקום המיוחד לו, וכל גרמי השמיים לובשים צורה אחידה (לפחות מנקודת מבטנו). אף כוכב אינו נאבק על מקומו ואינו מתחרה בכוכב אחר, והמאורות הגדולים שולטים בכיפה, כל אחד בזמן המיועד לו.

הרב הקדוש מפשיסחא מסביר כי "משבא עם ישראל לעולם נעשה לארץ גם כן שם של צבא". הביטוי 'צבא הארץ' מבטא ייעוד: השליחות היא להפוך גם את הארץ ל'צבא' - לסגל ראייה אחדותית המתבוננת בשורש הדברים ולחתור לאחדות, אך זאת, כמו שלמדנו מן הקרסים והפרוכת וממעמד ברכת יעקב לבניו, מבלי לפגוע בייחודיות של כל פרט בפני עצמו. בראייה שטחית וחיצונית כל דבר נראה נפרד, והקשר ביניהם אינו ברור, אך אנו נדרשים להעמיק ולראות את מה שמעבר, את השורש המשותף של הכול.

המהר"ל לימדנו שהתורה, הפותחת במעשה בראשית, מתחילה באות ב"ת, שהיא ביטוי של ריבוי - מיעוט רבים שניים. לעומת זאת, עשרת הדיברות מתחילים באות אל"ף ("אנכי"). מטרת התורה, מסביר המהר"ל, היא לגלות את האחדות שבתוך הריבוי.

העולם, הנראה ביום-יום כריבוי פרטים המתנגשים ונאבקים זה בזה, יוצר סיכון לנסיגה אלוהית מתודעתנו. קרבת אלוהים היא אפוא שאיפה לנקודת מבט מקורית על העולם, שבה הפרטים והקונפליקטים המתחוללים ביניהם נחשפים כ'אחדות הפכים' השואפת לחזור אל המקור. יחס זה שבין האחדות לריבוי מתבטא בגימטריה קטנה של אותיות המילה 'אבא' - 1-2-1: המקור הוא אחדות ה', משם נובע הריבוי שבבריאה, המתבטא בדואליות של אור וחושך, שמיים וארץ, ים ויבשה וכו', והאידיאל הוא לחתור לאחדות - "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".⁶ הסתר הפנים המאפיין את הנהגת ה' בעולם הופך את היחס לריבוי לאתגר, משום שהאדם מתקשה לזהות את אחדות ה' בבריאה. המסר

6. זכריה יד, ט.

הנבואי של התורה מלמד אותנו לראות את העולם כבריאתו, כביטוי הנובע מהוויית האל. זהו גילוי האחדות שבתוך הריבוי.

הפסוק שעסקנו בו, "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם", מובא בתיאור היום השביעי - יום השבת - של בריאת העולם. כיצד קשורים העקרונות שלמדנו לשבת?

השביתה ממלאכה מסייעת לאדם להרים את מסך האגו ולהתחבר לנקודת המבט האחדותית של המציאות. בשבת אנו יכולים לסגל לעצמנו נקודת מבט אחרת על המציאות הרב־גונית ולחשוף את השורש הפנימי המשותף לכול. אף שעולמנו רחוק מהמציאות הצבאית ולמרות חוסר האחידות השורר בו, אנו יכולים למצוא בו את האחדות, את הנקודה הפנימית המאחדת אותו. כינוי יושבי הארץ בשם 'צבא' מבטא את הצורך להתבונן במבט חודר לתוך המציאות ולשאוף לזהות את השורש האלוהי המחבר את כל הפרטים לכדי מציאות הרמונית אחת.

הנגד היה לעזר

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיְוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ
עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ.

(בראשית ב, יח)

ביאר הענין, כי כן הוא רצון הבורא ית' שיצמח לאדם עזר וסיעתא מדבר שהוא כנגדו, והיינו כמו התלמיד להרב, כמו שמצינו על ר"ש בן לקיש נגד ר' יוחנן דהוי מקשי ליה כ"ד קושייתא ומפרק ליה כ"ד פריקין וממילא רווחא שמעתא ולא כר"א דאמר ליה תנא דמסייע לך, כי ע"י שהאדם יראה מה שמקשין לו אז יחזק דבריו ביותר ראיות ויצאו דבריו היטב לאור.¹

המאפיין הראשוני של הזוגיות בין איש לאשתו, כפי שהתורה מתארת אותה, הוא פרדוקסלי: בני זוג, שהם ההוויה השלמה ביותר, הם ברזומנית גם "עזר" וגם "כנגדו" - גם מסייעים וגם מתנגדים זה לזה. הראינו הוויה המכילה ניגוד שכזה?

ואולם האיזביצר מסביר שאכן כך הוא - גם המתנגד לאדם יכול להיות לו לעזר רב. כיצד? במרכז דבריו של האיזביצר עומדים יחסי רב ותלמיד בכלל ויחסיהם של רבי יוחנן וריש לקיש בפרט. הזוגיות הלימודית שלהם התאפיינה במתח מתמיד, שהתבטא באין ספור קושיות שהקשה ריש לקיש על דברי רבו. שאלות אלו אילצו את רבי יוחנן למצוא להן תשובות, ובכך סייעו לו לזקק את רעיונותיו וללטש את לימודו.

ואולם לאחר מותו של ריש לקיש הפך רבי אלעזר בן פדת לחברותא של רבי יוחנן, והוא נקט דרך שונה - הוא חיזק את דברי רבי יוחנן במקורות תנאיים המסייעים לדבריו. אך למרבה הפלא דרך זו אכזבה את רבי יוחנן: הוא חש שדווקא המתח, העימות והטיעונים שכנגד שעלו במהלך לימודו עם ריש לקיש הובילו אותו למיצוי יכולותיו הלמדניות. הוא הבין שאין

1. חלק א, עמ' טז.

הוא זקוק למי שיחזק את דבריו ויסיכים עימו בכל דבר אלא דווקא למי שיאתגר אותו.

ידועים דברי רבי, שאמר כי מתלמידי למד יותר מן הכול. דווקא המשא ומתן הלמדני, המכיל קושיות וויכוחים, מסייע לבירור האמת ולליבון הרעיונות.

בהקשר זה נביא דברים נאים שסיפר סטיב ג'ובס, מנכ"ל חברת 'אפל' לשעבר: "כשהייתי ילד, היה גבר אלמן, כבן 80, שגר במעלה הרחוב שלנו. הוא היה בעל מראה מפחיד. יצא לי להכיר אותו איכשהו - כנראה גזמתי את הדשא שלו או משהו מעין זה - ויום אחד הוא ביקש ממני לבוא למוסך כדי להראות לי משהו - מלטשת אבנים ישנה, שכללה מנוע, רצועה ומכל גלילי להכנסת האבנים. יצאנו לגינה ואספנו כמה אבנים, ולאחר שהכניס את האבנים למכל והוסיף אבקת שיוף, הפעיל את המנוע והורה לי לשוב למוחרת כדי לראות את התוצאות.

למוחרת פתחנו את המכל והוצאנו משם אבנים חלקות, מלוטשות ומדהימות ביופין. אותן אבנים פשוטות וגסות שאספנו בחצר, לאחר שהתחככו זו בזו והרעישו במשך יממה שלמה, יצאו מן העבר השני מלוטשות ויפות. אני רואה בזה משל לתהליך הפיתוח של מוצר חדש: אתה לוקח קבוצה של אנשים מוכשרים בתחומם, ומכנס אותם ביחד, ובזמן שהם מתדיינים, מתווכחים, צועקים ומתנגשים זה בזה, הם מלטשים את הרעיון ואת המוצר העתידי להיוולד ממנו".

נחזור לזוגיות. פעמים רבות בן הזוג הוא מעין מראה עבורנו. באמצעות ביקורת בונה המגיעה במינון הנכון ובזמן הנכון, בבחינת "נאמנים פצעי אוהב", לצד הרבה עידוד, אהבה ותמיכה, יכול בן הזוג לסייע בידינו להשתפר באופן תמידי. דווקא כשהוא מאתגר אותנו, מעמיד מולנו מראה ומצביע על הפגמים שבנו, הוא מסייע לנו להפוך לטובים יותר ומלוטשים יותר. כך הוא עוזר לנו דווקא כשהוא נגדנו.

חוויה דומה אנו חווים בחדר הכושר. כשאני מרים משקולת - דווקא ההתנגדות של המשקולת לכוח שאני מפעיל בונה את השריר ומחזקת אותו. במילים אחרות, הסיוע ניתן באמצעות התנגדות. המשקולת היא 'עזר כנגדי'.

בספרו "על החירות" מסביר הפילוסוף האנגלי ג'ון סטיוארט מיל עד כמה חשוב להבין את הצד שכנגד וללמוד את דעתו ואת נימוקיו, משום שרק כך אפשר להגיע לחקר האמת. הנואם הגדול של ימי קדם, קיקרו, למד תמיד את משנת יריבו בשקידה יתרה מכפי שלמד את משנתו שלו. כל היודע רק את הצד שלו בוויכוח, יודע בו אך מעט. נוהג זה חיוני כל כך להבנה ממשית של נושאים תורניים, מוסריים ואנושיים, עד שאם אין כל מתנגדים לאמיתות החשובות ביותר - הכרח הוא לדמיינם ולספק להם את הנימוקים החזקים ביותר ש'פרקליט השטן' המיומן ביותר עשוי להעלות.